

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
ВИСШ АДВОКАТСКИ СЪВЕТ

ул. „Цар Калоян” № 1-а, 1000 София, тел. 986-28-61, 987-55-13,
факс 987-65-14, e-mail: arch@vas.bg

Изх. № 269

Дата: 28.02.2024 г.

ДО
КОНСТИТУЦИОННИЯ СЪД
НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

СТ А Н О В И Щ Е

НА ВИСШИЯ АДВОКАТСКИ СЪВЕТ

ПО КОНСТИТУЦИОННО ДЕЛО
№ 21 / 2023 г.

УВАЖАЕМИ КОНСТИТУЦИОННИ СЪДИИ,

С определение от 16 януари 2024 г. по к.д. № 21/2023 г. Конституционният съд е допуснал за разглеждане по същество искането на Омбудсмана на Република България за *установяване на противоконституционност на разпоредбата на чл. 300, ал. 3 от Закона за съдебната власт (ЗСВ) в частта „до три пъти“ (обн. ДВ, бр. 64 от 2007 г., последно изм. и доп. ДВ, бр. 108 от 2003 г.).*

Със същото определение Висшият адвокатски съвет е конституиран като заинтересувана институция по делото, като му е даден 30-дневен срок за представяне на становище.

Възползвайки се от предоставената възможност, Висшият адвокатски съвет изразява следното становище по предмета на конституционния спор:

С искането е оспорено въведеното ограничение (ДВ, бр. 62 от 2016 г.) за явяване до три пъти на изпит за придобиване на юридическа правоспособност по отношение на лицата, които не са издържали изпита при първото явяване. Вносителят твърди, че оспорената разпоредба, без легитимно основание и несъразмерно, нарушава правото на труд и свободен избор на професия и място на работа – чл. 48, ал. 1 и 3 във вр. с чл. 4, ал. 1 от Конституцията, правото на образование, включващо и правото да бъде признато завършено висше образование по специалност „право“ – чл. 53 от Конституцията, като във връзка с това поставя и въпросът за несъвместимо с принципа на правовата държава отнемане на съществуващото по-благоприятно положение на студентите, които са започнали своето юридическо образование преди датата на промяна на закона, и правото на зачитане на личния живот – чл. 32 от Конституцията.

Искането отразява относително по-либерално отношение към лицата с признато правно образование, които за да придобият специална правоспособност са длъжни допълнително да преминат през шестмесечен стаж като стажант-юристи и да докажат усвоените нови практически знания и умения чрез успешно полагане на съответен изпит. Изпитът е единен за цялата страна и се провежда анонимно. Насочен е към установяване на способността на кандидатите да ползват реално на практика знанията си от висшето училище чрез решаване на казус и тест с практическа насоченост. В този случай на проверка подлежат придобитите по време на стажа практически знания и умения, включително и възможностите за анализиране на фактите с правно значение и приложимото право, както и познанията по професионална юридическа етика (чл. 300, ал. 3 от ЗСВ). По този начин в интерес на гражданите, ползващи правни услуги, се създават гаранции, че такива изключително отговорни функции като функциите на съдия, прокурор, следовател, адвокат, юрисконсулт, нотариус, съдия-изпълнител и др. се изпълняват не неограничено от всички лица с признато правно образование, а само от тези от тях, които допълнително са доказали способността си да прилагат на практика знанията, придобити във висшето учебно заведение.

Необходимо е да се подчертае, че липсата на юридическа правоспособност не ограничава тотално пътя към всички професии, за чието упражняване се изискват правни знания. Например, за заемане на дипломатическа служба или кандидатиране за докторантура в Института за държавата и правото при БАН е напълно достатъчно висше образование с придобита квалификационна степен „магистър“, без да се изисква и юридическа правоспособност. Оспорената от омбудсмана разпоредба на чл. 300, ал. 3 от ЗСВ прегражда достъпа само до онези професии, за които законът изрично изисква допълнително придобита правоспособност, тъй като упражняването им обезпечава надлежното осъществяване на правораздаването като основна функция и задължение на държавата. Ограничението е относимо само към лицата, които имат висше юридическо образование, признато с издаване на съответна диплома, но след това четири пъти последователно не са успели да докажат годността си да прилагат на практика наученото във висшето училище.

Висшият адвокатски съвет категорично не приема тезата на вносителя на искането, че посоченото ограничение е лишено от конституционно легитимна цел. Шестмесечният стаж по чл. 294, ал. 1 от ЗСВ представлява допълнително обучение с практическа насоченост, което се администрира от министъра на правосъдието и се провежда от наставници – магистрати, адвокати, нотариуси и др. В изпитните комисии се включват още и представители на Инспектората към министъра на правосъдието, Висшия адвокатски съвет, съдебната власт и научните институции. Следователно, за осигуряване на необходимите правни кадри се ангажира трудов, интелектуален и административен потенциал. Цялостната дейност се финансира от обществото чрез бюджетите на Министерството на правосъдието и съдебната власт, предназначени за изпълнение на задълженията на държавата към нейните граждани. Затова в публичен интерес е да не се допусне безкрайно във времето удължаване на възможността за доказване на годност за практическа работа от кандидатите за достъп до правните професии, свързани с правораздаването. Без значение е дали причините са с обективен или субективен характер, дали са свързани с индивидуалната неспособност или безотговорност на кандидатите, тъй като за всяко от възможните още три явявания след неуспешното първо явяване обществото плаща своята цена. Самият основен закон с разпоредбата на чл. 57, ал. 2 не допуска злоупотреба с основни права или тяхното упражняване, ако то накърнява права или законни интереси на други. В случая става въпрос единствено за правото на труд, което включва и правото на всеки гражданин да

избере професия съобразно придобитата от него квалификация – чл. 48, ал. 1 и 3 от Конституцията.

Според Висшия адвокатски съвет изходът на конституционното производство следва за се реши на базата на преценката дали ограничението по чл. 300, ал. 3 от ЗСВ на възможността за избор на професия, за която се изисква юридическа правоспособност, в светлината на принципа на правовата държава по чл. 4, ал. 1 от Конституцията е съразмерно на несъмнено наличната законодателна цел, т.е. дали това ограничение не е прекомерно и може ли да бъде постигнат целения резултат с по-меки, не толкова обременителни средства. Считаме, че в случая следва да надделее по-строгия подход към кандидатите за допускане до практикуване на правната професия, който в пълна степен съобразява обществения интерес от упражняването ѝ само от доказани специалисти с необходимите професионални качества. От кандидатите за юридическа правоспособност, които трайно (четирикратно неуспешно явяване на изпит) не са били в състояние да докажат способността си да съчетават теоретичните знания с практическите умения не може да се очаква положително развитие в това отношение. Предоставените им от държавата възможности са разумни и адекватни, съобразени са с легитимираната от основния закон цел, оправдана от надлежната защита на интересите на гражданите-потребители, а именно – правосъдието да се осъществява само от лица с определено ниво на професионална компетентност. На тази основа предлагаме да бъде отхвърлена тезата за несъразмерност (непропорционалност) на ограничението, която се поддържа от омбудсмана в искането.

Всички останали доводи по искането за несъвместимост с други конституционни разпоредби, извън обхвата на чл. 48, ал. 1 и 3 във връзка с чл. 4, ал. 1 от Конституцията, също са неоснователни. Оспореното ограничение по чл. 300, ал. 3 от ЗСВ не засяга правото на образование по чл. 53 от Конституцията, а още по-малко неприкосновеността на личния живот по чл. 32 от Конституцията. В това отношение, отчитайки ограничените правомощия за сезиране по чл. 150, ал. 3 от Конституцията, макар и да се позовава на нарушения на конституционни разпоредби, в подкрепа на тезите си омбудсманът е посочил и решения на Европейския съд по правата на човека по прилагане на Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи. Посочената практика обаче е създадена по повод на съвсем различни фактически хипотези, които са ирелевантни към разпоредбата на чл. 300, ал. 3 от ЗСВ.

Омбудсманът погрешно смесва придобиването на висше образование по специалността „право“, което се реализира с успешно завършено обучение в съответна образователна институция, с последващата теоретико-практическа подготовка (шестмесечен стаж), чието преминаване се установява на общонационален изпит, като държавно изискване за признаване на юридическа правоспособност. Ограничението по чл. 300, ал. 3 от ЗСВ е относимо само към кръга от лица, които вече имат правно образование, окончателно приключило с успешното полагане на държавни изпити и издаването на диплома. То с нищо не засяга придобитото от тях и признато от държавата висше образование, защото в никаква степен и по никакъв начин не отнема, нито накърнява качеството им на висшисти с правно образование. Шестмесечният стаж след висшето образование е форма на допълнително обучение, което се изисква от държавата като условие за практикуване на професии, свързани с правораздаването. Следователно неоснователно е твърдението по искането, че в нарушение на принципа на правовата държава въвеждането на оспорената разпоредба отнема права на лица с висше юридическо образование или неоправдано засяга заварения статут и легитимните очаквания на студентите по право. В действителност чл. 300, ал. 3 от ЗСВ препяства успешното приключването на една допълнителна, специална образователна форма с практическа насоченост, като от лицето, което е заинтересувано да я премине, напълно оправдано се изисква да докаже придобитите знания и умения чрез полагане на изпит. Във връзка с това чл. 53, ал. 6 от Конституцията задължава държавата не само да насърчава образованието като създава условия за професионално обучение, но и да упражнява контрол върху образователните дейности. Както и в повечето аналогични случаи, най-ефективният способ за проверка на резултатите от проведения шестмесечен следдипломен стаж е крайният изпит за оценка на усвоеното от кандидатите за юридическа правоспособност. По така изложените съображения Висшият адвокатски съвет счита, че няма основание Конституционният съд да уважи искането по съображения за нарушено право на образование по чл. 53 от Конституцията

Недоумение предизвиква тезата на вносителя на искането, че оспорената разпоредба накърнява и основното право на гражданина на неприкосновеност на личния живот по чл. 32, ал. 1 от Конституцията. Ограничението на допустимия брой явявания на изпит по чл. 300, ал. 3 от ЗСВ с нищо не засяга вече установени лични контакти и професионални отношения, защото към момента на проявлението му засегнатите лица изобщо не са започнали упражняването на

определен вид правна професия, а само са претендирали да получат лиценз да я практикуват. Недопускането до изпит след четири неуспешни опита не се отразява на заварените лични отношения не само в рамките на семейството, но и в трудовия колектив. Посочената в искането практика на Съда по човешките права по чл. 8 от Конвенция за защита на правата на човека и основните свободи е ирелевантна за случая, тъй като се отнася за повлияване на реално съществуващи, а не на въображаеми бъдещи отношения от професионално естество (виж С. срещу Белгия, 1996 г.). Омбудсманът цитира извадки и се позовава преди всичко на решението Волков срещу Украйна, 2013 г., но е пропуснал да отбележи, че става въпрос за неправилно уволнение на съдия от Върховния съд, който е бил лишен от възможността да поддържа и развива вече установените от него професионални и делови контакти. Още по необяснимо е позоваването на решението Денисов срещу Украйна, 2018 г., което също е постановено по жалба на неправилно уволнен съдия, но въпреки това оплакването му по чл. 8 от Конвенцията е оставено без разглеждане като недопустимо.

В заключение Висшият адвокатски съвет изразява становище, че искането на Омбудсмана за установяване на противоконституционност на чл. 300, ал. 3 от Закона за съдебната власт в частта „до три пъти“ е неоснователно, поради което следва да се отхвърли от Конституционния съд.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НА ВИСШИЯ
АДВОКАТСКИ СЪВЕТ:

/п/

АДВ. Д-Р ИВАЙЛО ДЕРМЕНДЖИЕВ